

Posudok
na dizertačnú prácu Mgr. Terezy Chlaňovej
Od detského dynamismu k symfonii čísel. Ukrajinská prozaická tvorba 1917-1934

Predložená práca (497 s. + Biografický a bibliografický dodatek, 280 s.) predstavuje donedávna tabuizovanú problematiku zložitého obdobia v ukrajinskej kultúre. Aktuálnosť témy je spôsobená zmenou politickej situácie a úsilím o nestranné zhodnotenie kultúrneho odkazu minulosti, ktoré umožňuje výskum doteraz objektívne neprístupného pramenného materiálu.

Cieľ dizertačnej práce je jasne vymedzený a metodológia výskumu detailne prepracovaná. Tereza Chlaňová sa rozhodla „komplexně zmapovat dosud převážně neprobádaný materiál ukrajinské prózy vzniklé v letech 1917-1934“ (s. 8) a tento zámer v úvode d'alej konkretizuje. Zameriava sa na málo známu literárnu provenienciu, na doterajšie poznatky, viaceré informácie doplňuje, pričom si uvedomuje nevyhnutnosť d'alšieho výskumu.

Štruktúra práce vychádza zo znalostí a hodnotenia dobovej i súčasnej literárnej kritiky. Skladá sa z ôsmich základných kapitol (tie podliehajú d'alšiemu deleniu), ktoré precízne mapujú cestu literárneho vývinu na Ukrajine. Za dôležité považujem prepojenie analyzovaného písomníctva s literatúrou predchádzajúceho obdobia a v jeho rámci hodnotenie špecifického fenoménu tzv. *národníckeho hnutia*. Ide o citlivú oblast posudzovanú domácimi literárnymi kritikmi i zahraničnými bádateľmi, a práve „pohľad z vonku“ predstavuje nezaujatosť a objektivitu analýzy javu, ktorý dlhé obdobie pretrvával v ukrajinskej kultúre.

Vo svojej práci Tereza Chlaňová rozvíja viacero nosných rovín výskumu - zameriava sa na literárnohistorický aspekt obdobia (a v jeho rámci aj na základné „neliterárne“ skutočnosti, lebo niektorí predstavitelia literárneho života sa angažovali aj v politickej sfére, avšak týchto sa dotýka len v nevyhnutnej miere), interpretáciu umeleckých textov vrátane výskumu autorských stratégií i špecifity jednotlivých autorských dielní, ktorými esteticky dešifruje ich umelecké posolstvo. Analyzujúc umelecké ukážky, ked' sa protagonisti pohybujú v rozličnom čase i priestore a zároveň oproti minulosti menia svoje priority, autorka dizertačnej práce využíva moderné metódy interpretácie textu - morfológické i syntaktické sémantické dominanty, hodnotí opisné fragmenty textu, zdôrazňuje rozprávacie (diskurz

jednotlivých postáv), autorskú reč („ja“ postava, hrdina, autor), či proces verbálnej komunikácie, odohrávajúci sa vždy v konkrétnej situácii. Tú predstavujú predovšetkým kľúčové epizódy, hraničné situácie zasahujúce do osobnosti človeka, ktorá zohráva ústrednú úlohu a zároveň zrakdlí zlomové situácie v spoločnosti. Jednotlivé koncepcie literátov, široká škála motívov, symbolika a psychologizácia postáv, zameranie sa na vnútorné rozpory (disproporcie medzi ideálom a realitou, medzi mestom a dedinou), rozličné štýlové prístupy i nové fabulačné prostriedky, dotyky s inonárodnými literatúrami, umožnili vznik nového estetického priestoru. Vyjadrovacie prostriedky (okrem spomenutých výrazná symbolika farieb, hudobné a sluchové vnemy) sú podriadené komunikačnému zámeru, ktorý autorka sleduje. Pri určovaní úlohy hlavných postáv a ich vplyvu na čitateľa berie do úvahy verbálne i neverbálne jazykové prostriedky.

Napriek tomu, že ide v práci ide o presne vymedzené obdobie i územie, na ktorom literatúra vznikala, považujem za prínos, že sa Tereza Chlaňová venuje aj iným oblastiam, ktoré súvisia s problematikou. Týka sa to predovšetkým charakteristiky predchádzajúceho obdobia a tvorby spisovateľov, ktorí z východnej Ukrajiny nepochádzali, ale svoje diela na jej území publikovali, poprípade boli s touto časťou nejakým spôsobom prepojení. Ide napr. o bukovinskú spisovateľku Ol'hu Kobyľanskú, ktorá predstavovala špecifický a neopakovateľný fenomén medzi západoukrajinskými spisovateľmi. Pri hodnotení jej tvorby by som odporúčala sústredit' pozornosť aj na prácu Tamary Hundorovej *Femina melancholica* (Kyjiv, Krytyka 2002).

Súčasťou práce je biografická a bibliografická príloha, ktorá tvorí relatívne samostatnú (s vlastnou štruktúrou), ale dôležitú zložku dizertácie. Tereza Chlaňová pri jej komponovaní vychádzala z dostupných informácií roztrúsených po rôznych príručkách. Zdá sa, že ide o najkompletniešie a zároveň (čo sa týka hodnotenej problematiky) najkomplexnejšie bibliografické údaje o literatúre hodnoteného obdobia. Informácie približujú najzávažnejšie životopisné a v mnohých prípadoch málo známe fakty, údaje o jednotlivých (i časopiseckých) vydaniach diela, kritickú literatúru o literárnom dedičstve autorov i literatúru o samotných spisovateľských osobnostiach.

Mgr. Tereza Chlaňová sa výskumu problematiky venovala zodpovedne a systematicky. Svedčí o tom, okrem vlastných publikácií, aj zoznam použitej literatúry. Ide o široký záber autorov ukrajinskej aj západnej proveniencie, čo umožnilo autorke vyhnúť sa stereotypom v hodnotení. Práve konfrontácia „východných“ a amerických ukrainistov a znalosť problematiky jej umožňuje predkladať a zdôvodňovať vlastné postoje. Doktorandka

pracuje s náročne dostupným pramenným materiálom, ale uvádza aj najnovšie výsledky výskumu.

Autorka dizertačnej práce splnila cieľ, ktorý si v úvode práce určila. Detailne zmapovala literárnu tvorbu prelomového obdobia v ukrajinskej kultúre. Vďaka tomu obohatila celkový obraz dobového písomníctva o nové mená (nenachádzajú sa dokonca ani v renomovanej päťzväzkovej publikácii *Encyclopedia of Ukraine* (red. D. Husar Struk, Toronto 1984), nové diela, vytýčila hlavné štýlové prúdy a smery i žánrovú rôznorodosť prozaickej tvorby. Práca vo svojom vývinovom priestore si všíma, zhodnocuje a pointuje komparatívne dotyky v historickom a teoretickom „dopade“ na vnútorný estetický pohyb (umelecká metóda, estetika) a vnútroliterárne profilovanie druhu, žánru a filozofovanie v umeleckom priestore národnej literatúry.

Určité pripomienky, na ktoré by som rada upriamila pozornosť Terezy Chlaňovej, sú pripomienkami technického rázu. Možno by stalo za to, pri prvom uvedení mena spisovateľa (spisovateľky) uvádzat celé, teda aj krstné meno autora, v poznámkovom aparáte vysvetliť, že J. Šerech je pseudonym Jurija Ševeľova, P. Hubenko používal pseudonym O. Vyšňa, že mesto Tiflis (v prepise Tyflis) je súčasné Tbilisi.

Dizertačná práca Mgr. Terezy Chlaňovej dokazuje metodologickú zrelosť autorky, jej materiálovú rozhladenosť a erudovanosť, znalosť dobovej i súčasnej odbornej literatúry, prvoprameňov analyzovaných textov, schopnosť syntézy javov a zovšeobecnenia. Vytvorila prácu s výrazným zmyslom pre diferenciáciu jednotlivých autorov, žánrov a diel, potvrdila kompetencie aj pri netradičnej interpretácii ukážok i analýze dôležitého vývinového obdobia literatúry. Hodnotená práca a jej aj poznámkový aparát predstavujú hlboký prienik nielen do literárnej histórie, ale aj do poetiky prózy. Ide o komplexný názor na dôležité vývinové obdobie, ktorý by mal byť podľa môjho názoru vydaný či už v pôvodnej, alebo čiastočne modifikovanej podobe (v závislosti od adresáta) ako monografia. Výsledky, ktoré doktorandka dosiahla navádzajú k tomu, aby vo svojom výskume pokračovala a nadálej ho prehľbovala.

Mgr. Tereza Chlaňová splňa (dokonca prekračuje) kritériá nevyhnutne potrebné na získanie titulu PhD. v študijnom odbore *Slovanské literatúry - novodobá ukrajinská literatura*.

Prešov 21. máj 2006.

Doc. PhDr. Ľubica Babotová, CSc.